

Waar *is* God?

Gemeente van Christus,

Wij verzuchten wel eens: ‘Zei God maar eens duidelijker wat ik moet doen! Kreeg ik maar eens een briefje uit de hemel. Kreeg ik maar eens te horen wat de bedoeling is van alles wat ik meemaak. Bemoeit God zich wel met mijn leven?’

Verzuchting

Die vraag komt vaker op als het *niet* goed met ons gaat dan wanneer het *wel* heel goed gaat. Als iedereen in je gezin en je familie gezond is, dan is het niet zo moeilijk om de plek van God aan te wijzen. Je hebt een goede en leuke baan. De kinderen doen het lekker op school. Je leven loopt op rolletjes – kijk, dan willen we nog wel eens zeggen: ‘Ik ben een gezegend mens, God is goed!’ God kunnen we gemakkelijk verbinden met onze rijkdom, onze gezondheid, ons geluk.

Maar o wee als het noodlot toeslaat. Als er ziekte komt, ontslag, ontrouw. Als ons leven op scherp komt te staan en we ’s ochtends wakker worden met het paniekerige gevoel: ‘O help, weer een dag – hoe kom ik er doorheen?’ Dan wordt de naam van God vaak een verzuchting of een vloek. ‘Waarom doet God hier niets aan? Wat is hier de bedoeling van?’ En soms, als het langer duurt: ‘Is er wel een God? En als Hij er is, wat is dat dan voor een God?’

Natuurlijk kennen we ook wel de voorbeelden – misschien bent u zelf zo’n voorbeeld – van mensen die midden in hun lijden God kunnen belijden. Lichtende voorbeelden van standvastig geloof! Wat een bijzonder getuigenis als iemand op een ernstig ziekbed, ondanks alle ellende God kan danken en kan belijden dat zijn leven in de handen van God ligt. Dat maakt altijd indruk.

Maar deze drie voorbeelden (ook deze laatste) laten zien dat het voor niemand van ons *vanzelfsprekend* is dat we Gods naam noemen bij de ellende in de wereld. God en het lijden staan op gespannen voet met elkaar. Het is de hele geschiedenis al een van de belangrijkste argumenten tegen het christelijk geloof geweest: ‘Hoe kan een goede God die almachtig is het kwaad toelaten?’

Die argumentatie gaat dan als volgt: (1) God is goed, (2) God is almachtig en (3) er is kwaad in de wereld. Die drie kunnen wij niet rijmen! Ga maar na: als God èn goed is èn almachtig, dan zou de wereld die Hij scheidt en draagt ook *goed* moeten zijn. Maar de wereld is niet goed – er is oneindig veel kwaad en leed in de wereld waarbij we ons machteloos weten – en dus lijken we één van die andere twee te moeten wegstrepen: òf God is niet goed, òf God is niet machtig.

Een goede God en een slechte wereld

Stel: God is *wel* goed, maar Hij is *niet* machtig genoeg om het kwaad te kunnen stoppen. Hier en daar lukt het wel om in te grijpen, maar de hele loop van de geschiedenis kan ook God niet keren. God is *goed*, maar *niet* almachtig. Wat moeten we dan met een God die uiteindelijk niet is opgewassen tegen de macht van het kwaad? Hebben we daar wat aan?

Even terzijde: Natuurlijk kent de godsdienstfilosofie allemaal tussenoplossingen. De bekendste oplossing van dit dilemma is de *'Free Will Defence'* die in samenvatting dit zegt: omdat God wil dat mensen hem in vrijheid liefhebben, heeft Hij afstand gedaan van zijn macht en daarmee vrijheid geschapen voor de mens. De vraag blijft natuurlijk of het niet anders had gekund? Er is voor dergelijke filosofische oplossingen een groot probleem en dat is dat we geen 'nulmeting' hebben – ofwel: we kennen het leven niet anders dan zoals het nu is. En inderdaad: daarin hebben mensen een grote mate van vrijheid en, inderdaad, daarin is veel kwaad. Maar wat bewijst dat?

Of we draaien het om: God is wel almachtig, maar Hij is *niet* goed. Het leven zoals het is, met alle leed dat er is, komt immers uit Gods hand voort, het goede en het kwade. Meestal zeggen we dan niet dat God 'niet goed' is, maar dat alleen God weet wat 'goed' is. God definieert kennelijk 'goed' anders dan wij dat doen; God is immers 'heilig' en wij zijn 'maar mensen'! En dus zeggen we dat 'God er zijn bedoelingen mee zal hebben', dat 'God wel weet wat Hij doet'. Of we verleggen de goede oplossing naar later: uiteindelijk zal het wel ergens goed voor zijn. We worden er immers door gelouterd en gevormd.

Maar eerlijk is eerlijk: we kunnen niet om dat kwaad heen. Er is kwaad in de wereld dat we met geen mogelijkheid 'goed' kunnen noemen! Als ons eigen leven niet voldoende bewijs geeft van dat kwaad, dan hoeven we de televisie maar aan te zetten en we worden overspoeld door het kwaad. Het kwaad dat mensen elkaar aandoen in wrede oorlogen waarin mensen verminkt raken en het kwaad dat in de schepping schuilt, in grote rampen en in kleine natuurwetten.

Wie een tuin heeft of dieren houdt weet hoe geraffineerd soms ook het kwaad in de natuur werkt. Wie bijvoorbeeld schapen houdt weet hoe de *myasis* kan

toeslaan op broeierige dagen in de zomer als de prachtig blauwe vlieg haar eitjes legt net onder de huid van schapen – precies op de plekken waar het schaap niet bij kan. En hoe de warmte van die dagen de eitjes in korte tijd laat uitkomen en de gulzige maden het schaap levend opeten totdat het niet meer leven kan. Een uniek en geraffineerd systeem dat een ondraaglijk leed veroorzaakt bij schapen. Heeft God dit bedacht? Is dit de goede schepping? Of is dit ontstaan toen het kwaad in de wereld kwam. Maar staat God dan sindsdien machteloos toe te kijken? Als God zelfs dit kwaad van een schaap dat levend wordt opgegeten niet kan omkeren, wat moeten we dan geloven van Gods ingrijpen in het grote kwaad? We kunnen er niet omheen: de schepping *is* niet goed.

‘Kan een goede God almachtig zijn?’ of: ‘Kan een almachtige God goed zijn?’ – dat zijn dus geen abstracte, filosofische vragen. Het is het grote dilemma van een gelovig mens. In ons eigen, concreet-geleefde leven wordt het vaak tot de vraag: ‘*Waar is God?*’

De vraag van Advent

Deze vraag is een typische vraag voor Advent. Met Advent geloven we dat God *in* onze geschapen wereld binnenkomt – Hij krijgt een plaats in ons leven. *Immanuel* – ‘God met ons’. Maar hoe dan? Waar dan – *waar* komt God binnen?

Het verhaal van Advent is bekend, maar toch ook elke keer weer verrassend. De historicus Lucas meldt dat de verhalen rond de geboorte van Johannes de Doper en van Jezus plaatsvonden in de tijd dat ‘Herodes koning van Judea was’ (Lucas 1:5). Dat is meer dan een eenvoudige tijdsaanduiding. Het schetst een politieke situatie. Dit is Herodes de Grote die van de keizer in Rome de titel ‘Koning der Joden’ had gekregen. Hij was een zetbaas van de keizer en hij was vooral in zijn latere regeringsjaren berucht om zijn wreedheid (denk aan de kindermoord).

De verschillende evangeliën vertellen ons verhalen van vrome mensen die in stilte wachtten op en baden voor een ingrijpen van God. Want wàt was er geworden van de grote beloften waarvan hun bijbel sprak, de Tenach met daarin de verhalen van het ‘eeuwigdurend koningschap van het huis van David’? Deze wrede koning was geen telg van het huis van David, maar een vreemde die vooral dacht aan zijn eigen politieke ambities en zijn uiterste best deed ook voor zijn zonen een politieke carrière te regelen in het machtige Romeinse keizerrijk. Waar was God in die dagen? Hij leek ver weg te zijn.

En dan gaat Lucas vertellen. Eerst over een bejaard kinderloos echtpaar: een vrome priester en zijn vrouw: Zacharias en Elisabeth. Zij krijgen de belofte van een zoon die als een ‘bode voor God uit zal gaan’. Er gaat wat gebeuren! En dan het verhaal van het onbekende meisje Maria of, op z’n Joods uitgesproken: *Mirjam*. Een meisje van nog geen twintig in een plattelandsdorpje, ver van het politieke en religieuze centrum van die tijd. Zij is in ondertrouw met een jonge timmerman, ene Jozef, die zowaar nog een verre afstammeling is van koning David. Maar die vermelding zegt meer over de situatie van Israel dan van hem. Wat is er overgebleven van dat eeuwigdurend koningschap van het ‘huis van David’ als hier een ‘zoon van David’ een onbekende timmerman is?

Uit alles blijkt de ellende van die tijd. God lijkt verder weg te zijn dan ooit en de verhalen van de grote Koning David lijken sprookjes te zijn geworden. En *dáár* begint Lucas zijn verhaal. Sterker nog: *dáár* begint de bevrijding!

Aan de randen begint het

Lucas vlecht in zijn evangelie oude verhalen door elkaar. De naam Mirjam herinnert ons aan Mozes en bij deze twee, Mozes en Mirjam, broer en zus, begon de bevrijding van het onderdrukte Israel. In de woorden van de engel Gabriël vallen de namen van Jacob en van David. Jacob, de stamvader van de twaalf zonen, markeert het oerbegin van dit volk. En David herinnert aan de gouden eeuw voor Israel, de tijd van vrijheid en zelfstandigheid van het volk Israel. Grote namen waar grote verhalen mee verbonden zijn.

Maar die grote verhalen komen hier ter sprake... *aan de rand* – aan de rand van het beloofde land, aan de rand van de wanhoop, aan de rand van het leven!

Het gebeurde in het huis van Maria – daar spreekt een Engel haar aan: ‘*Gegroet Maria, je bent begenadigde, de Heer is met je*’. Niemand was er bij, niemand kan het controleren. Misschien verzon Maria het wel, niemand die het zeggen kan, niemand die het ontkennen of bevestigen kan. Het is een totaal weerloos verhaal. En in dat vreemde weerloze verhaal vallen die grote woorden: ‘een zoon met de naam Jeshua – *God redt!* –; de troon van zijn vader David; tot in eeuwigheid de Koning over het volk van Jacob...’

Het lijkt zo vreemd. Wij zitten immers met die grote vragen: waar is God in deze wereld? Waar was God in Auschwitz? Waar is God in Rwanda? Waar is God in het Delfzicht Ziekenhuis? Waarom grijpt God niet in als hij machtig is en goed? Wij wachten op grote, belangrijke antwoorden en een ingrijpen van

God. En dan krijgen we vandaag zo'n vreemd, kwetsbaar verhaal aan de randen van de grote vragen. Dit verhaal geeft toch geen antwoorden? Komt God zo orde op zaken stellen?

Geen antwoord maar wel de vragen voorbij

Misschien voelen we hier wel op z'n scherpst het verschil tussen het heidendom en het Evangelie. Heidendom verlegt het beslissende van het leven naar de overkant: de hemel boven ons of de hemel na de dood. God als een oppermachtig wezen dat alles bestiert en bestuurt en wij, arme mensjes die God of de goden zo gunstig mogelijk moeten stemmen om het goede gedaan te krijgen. Want 'de mens wikt, maar God beschikt'. De machtigste God is de ware God.

Veel gelovigen in de kerk denk zo ook over God. God als een machtige opperbaas, de CEO van *Universe Inc.* God als de man aan de knoppen. En inderdaad, wie zo denkt over God komt in de knoei met de wereld zoals die is. Want dan is God òf niet in staat er wat beters van te maken dan dit, òf God wil het niet. Als Hij het *niet kan* is hij geen echte God en als God het *niet wil* is Hij een slechte God. En duizenden gelovigen worstelen eeuw in eeuw uit met deze God.

Vandaag zien we het weer: over deze God gaat het in de bijbel helemaal niet en over deze God gaat het zeker in het Adventsevangelie niet. Niet de machtige God die aan de touwtjes trekt, maar de Bevrijder die zich meldt in een boerenhuisje in een achteraf-dorpje in Galilea. Een God die aan de randen verschijnt, juist midden in de meest desolate periode van het volk Israel. Niet een God die met de vuist op tafel slaat, niet een God die met kracht en geweld orde op zaken stelt. Maar een God die een verloren telg van het huis van David opzoekt, die een jong meisje een geheim in haar oor fluistert en een bejaard priesterechtpaar op hun oude dag verrast met een beloftevolle zoon.

En nee, inderdaad, deze verhalen geven ons *geen antwoord* op die grote vragen. Deze verhalen vegen al die grote vragen eenvoudigweg van tafel – die gaan niet over deze God. Gabriël is niet een boodschapper van het Almachtige Opperwezen, maar een gezant van de God van Israel. En dat is immers die God die al tegen David zei: 'Wil jij voor *Mij* een huis bouwen? Wil jij mij vastleggen, wil jij *Mij* opsluiten in een tempel of in een theologisch bouwwerk? Ben Ik niet altijd met je meegetrokken?' De God van Israel woont niet in een tempel en woont evenmin in een paleis in de hemel. De God van Israel is een Bondgenoot, een meetrekkende God die de naam draagt: 'Ga maar, dan ga Ik met je mee!'

Een zachte stem

Tja, dan mag je nog zo vaak Advent hebben meegemaakt en dan kan dit je zoveelste kerst worden – dit kan je toch weer raken. Het raakt in ieder geval mij. God lost niet de grote problemen op met een machtige zwaai van zijn arm, maar hij klopt zachtjes aan de deur van kleine mensen zoals u en ik. God komt niet met een legermacht van engelen om de aarde te zuiveren van onderdrukkers en uitbuiters, maar stuurt één engel naar een eenvoudig huisje, naar een eenvoudig meisje met de woorden: ‘Gegroet Maria, je bent gezegend’. *Daar* gaat het opnieuw beginnen, *daar* begint het nieuwe leven, *daar* begint de bevrijding.

Daar begint het altijd weer, ook vandaag, op de rand van 2008. Kerst mag dan voor de middenstand de grote knaller zijn waarmee ze de boeken nog positief kunnen sluiten, kerst is in de bijbel het feest van de fluistering en de eenvoud. Niet de machtigen hebben het laatste woord, maar de stillen in den lande. Niet de vuist is het sterkst, maar de geopende hand. Er klinkt niet een sluitend antwoord op alle vragen, maar er wordt een verrassend nieuw begin van een oud verhaal verteld.

Ja, we zouden wel eens een briefje uit de hemel willen krijgen. We zouden soms willen dat God eens duidelijker tegen ons sprak. Maar hebben we al eens goed geluisterd? Zijn we al eens helemaal stil geworden? En kijken we wel goed? We moeten het zoeken bij de randen van ons bestaan, daar waar we ons onzeker en moe voelen. En aan de randen van de samenleving, waar mensen het niet redden en lijden. En aan de randen van het geloof, waar mensen twifelen en vloeken. Daar kan het opnieuw beginnen.

Maria hoorde die stem. Maria luisterde. Maria schrok ook, want wàt ze hoorde was ongehoord. Het zette haar leven op de kop. Nee, aan de reactie van Maria kun je zien dat het niet vrijblijvend is om te luisteren, dat je leven er wel eens van ondersteboven zou kunnen moeten. Wat die zachte stem tegen u, tegen jou zegt weet ik niet. Maar ik hoop, dat als je haar hoort, dat je antwoord dan kan zijn wat Maria zei tegen de engel: ‘De Heer wil ik dienen, laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd’ – *‘Mij geschiedde naar uw woord’*.

Amen